

I. ФУНКЦІОНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ. ТЕОРІЯ НОМІНАЦІЇ

УДК 811.161.2'367.4:[316.77:3МІ
DOI 10.31652/2521-1307-2022-36-9-21

СУБСТАНТИВНО-АТРИБУТИВНІ МОДЕЛІ ТВОРЕННЯ ВТОРИННИХ НОМІНАЦІЙ У МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ

Марина Навальна

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15
e-mail: mnavalna@gmail.com
ORCID 0000-0002-5064-3122

Наталія Костусяк

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Україна, м. Луцьк, просп. Волі, 13
e-mail: kostusyak.nataliia@vnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9795-6038

Олександр Межов

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Україна, м. Луцьк, просп. Волі, 13
e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua
ORCID 0000-0002-5299-417X

*У статті схарактеризовано субстантивно-атрибутивні словосполучення з опорним іменником **фронт** у контексті міждисциплінарних зрушень, стилістичного й комунікативно-прагматичного потенціалу; докладно описано вторинні номінації, у яких підпорядковані прикметники конкретизують семантичний потенціал головного слова; виявлено, що двокомпонентні синтаксичні одиниці аналізованого різновиду представлені в різних за тематикою газетних публікаціях, які інформують про широкий спектр діяльності людей, а їхня спільність полягає в акцентуванні на об'єднанні й згуртованості українців, причетних до різних професійних сфер.*

Ключові слова: вторинна номінація, лексема, словосполучення, іменник, прикметник, українська мова, мова масмедіа, засоби масової інформації.

SUBSTANTIVE-ATTRIBUTIVE FORMATION MODELS OF SECONDARY NOMINATIONS IN MEDIA TEXTS

Maryna Navalna

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15, Heroiv Oborony Str., Kyiv, Ukraine
e-mail: mnavalna@gmail.com,
ORCID 0000-0002-5064-3122

Nataliia Kostusiak

Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli Ave, Lutsk, Ukraine
e-mail: kostusyak.nataliia@vnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-9795-6038

Oleksandr Mezhov

Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli Ave, Lutsk, Ukraine
e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua
ORCID 0000-0002-5299-417X

Introduction. *The article explores the conditions for the activation of military lexemes and identifies the peculiarities of their penetration into various media texts on different topics. Among the main external factors of linguistic dynamics, the full-scale Russian-Ukrainian war is mentioned. It is revealed that a significant number of words have entered the Ukrainian information space, which have undergone an expansion of their semantic structure, acquired features of inter-thematic diffusion and new stylistic shades, opening up prospects for their multi-aspect linguistic interpretation.*

Purpose. *The purpose of the article is to characterize substantive-attributive expressions with the noun “front” as the anchor in the context of inter-thematic shifts, stylistic and communicative-pragmatic potential. The factual material corpus includes publications of all-Ukrainian and regional media sources for 2022–2023. The database card file contains over 1000 sentence constructions with the mentioned noun.*

Methods. *In order to fully interpret the functional manifestations in the language of Ukrainian mass media, to clarify the qualification-classification features, the specifics of content shifts and stylistic loading of the noun “front”, a descriptive method, observation methods and contextual-semantic analysis were used. At different stages of the research, the priority was given to the functional analysis method, which contributed to the study of the mentioned nomination in the aspect of text environment and ensured the credibility of outlining its non-specialized semantic nuances.*

Results. *The article describes the functional manifestations of the word “front” used in its literal sense, emphasizing that constructions with this noun typically inform about military events in eastern and southern Ukraine, rotation of our soldiers, the transfer of aid to them, etc. The “front” nomination is observed to function in various journalistic genres alongside neutral linguistic units used in a literal sense. Moreover, the analyzed word serves as a means of expressing intertextual shifts.*

Originality. *The scientific novelty of the article is highlighted by the detailed description of secondary nominations, modelled by noun-adjective phrases with the figuratively used base noun “front” and subordinate attributive units that specify its semantic potential (humanitarian, civil, cultural, informational, creative, artistic, musical, educational, linguistic, spiritual, psychological, economic, financial, energy, labor, agricultural, medical, sports, volunteer, culinary, gastronomic). The important qualifying characteristics of such compounds include functioning in contexts that typically inform about events indirectly related to war.*

Conclusion. *Two-component secondary nominations with the headword “front” are represented in various newspaper publications covering a wide range of human activity. At the*

same time, they demonstrate a commonality in emphasizing the unity and cohesion of Ukrainians involved in various professional spheres, as well as the understanding that everyone's work is now aimed at the common goal of defeating the enemy.

Keywords: secondary nomination, lexeme, phrase, noun, adjective, Ukrainian language, mass media language, mass media.

Постановка проблеми. Мова сучасних масмедіа слугує засобом віддзеркалення функційно-стильової динаміки лексичних одиниць, етапів освоєння нових варіантних значень і змін у межах лексико-семантичної системи загалом. Такі зрушення відбуваються постійно, проте чи не найчастіше в період значних трансформацій у житті країни. Повномасштабна російсько-українська війна стала важливим зовнішнім чинником, що вплинув на активізацію лексем військової сфери і їхнє проникнення в різні за тематикою масмедійні тексти. В український інформаційний простір потрапило чимало слів, які зазнали розширення семантичної структури, набули ознак міжтематичної дифузності та нових стилістичних відтінків, що відкрило перспективи для їхньої різноаспектної лінгвістичної інтерпретації. Для об'єктивності дослідження важливо керуватися комплексом параметричних характеристик. Окреслюючи основні вектори студіювання, І. Завальнюк та Н. Іваницька цілком аргументовано наголошують: «При всіх глобальних і часткових переорієнтаціях у вивченні мовних одиниць постійними є три чинники: форма, семантика, комунікація, що так чи так традиційно й оновлено вкорінені в речення» [2, с. 10–11]. Зорієнтованість на вказані пріоритети дасть змогу з'ясувати умови розширення семантики слів, визначити тематичний діапазон медійних текстів, у яких представлено такі лексеми, класифікувати та впорядкувати їх з огляду на нові вияви в мовленнєвій практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливостей мови масмедіа з акцентом на динамічні процеси в її структурі, взаємодію одиниць різних стилів у межах текстів газетної публіцистики, міжтематичні зсуви, комунікативно-прагматичне навантаження мовних засобів присвячені праці багатьох дослідників. У сучасній лінгвістиці комплексно простудійовані синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття [4], схарактеризовані медійні тексти в аспекті мовного стандарту [9], з'ясовані особливості емоційно-експресивної лексики як засобу маніпуляції в інтернет-виданнях [8] тощо. Від 2014 року, коли росія окупувала Крим та частину Донецької й Луганської областей, з'явилося чимало напрацювань, у яких корпусом фактичного матеріалу послуговували тексти газетної публіцистики про воєнні дії в нашій державі. Серед наукових пріоритетів лінгвістів – стилістична роль лексем військової тематики, що розширили змістовий діапазон та сферу свого використання й водночас набули негативного забарвлення в журналістських публікаціях [6; 10]; функційні вияви військових термінологічних номінацій у репліках учасників теледіалогів-інтерв'ю [3]; заактуалізовані іншомовізми, слова-паролі, дієслова-новотвори, інвективна лексика, гасла й фразеологічні сполуки, які «орозмовлюють» тексти та водночас відіграють роль консолідації українського народу [7], метафорична вербалізація концепту *війна* в сучасних медійних заголовках [5] та ін. Попри різні аспекти студіювання, дослідники виявляють спільність, висловлюючи припущення про те, що важливу роль в активізації й неосемантизації номінацій військової сфери відіграють позамовні чинники. Унаслідок їхнього впливу (розпочатої 24 лютого 2022 року повномасштабної війни) в українських масмедіа заактивізовано лексему *фронт*, яку журналісти використовують не тільки в прямому, а й у переносному значенні, що відкриває перспективи для нових наукових пошуків.

Мета статті – схарактеризувати субстантивно-атрибутивні словосполучення з опорним іменником *фронт* у контексті міжтематичних зрушень, стилістичного й комунікативно-прагматичного потенціалу.

Матеріал дослідження. Корпусом фактичного матеріалу послуговували публікації всеукраїнських і регіональних медійних джерел за 2022–2023 роки. Картотека джерельної бази нараховує понад 1000 реченнєвих конструкцій із лексемою *фронт*. Домінанту становлять синтаксичні одиниці, у яких аналізований іменник зазнав тематичних зміщень.

Методи та прийоми дослідження. Задля вичерпної інтерпретації функційних виявів у мові українських масмедіа, з'ясування кваліфікаційно-класифікаційних ознак, особливостей змістових зсувів та стилістичного навантаження лексеми *фронт* використано описовий метод, методи *спостереження* та *контекстуально-семантичного аналізу*. На різних етапах дослідження пріоритетною була методика *функційного* аналізу, що посприяла вивченню вказаної номінації в аспекті текстового оточення й забезпечила вірогідність окреслення її неспеціалізованих значеннєвих відтінків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В одній із найновіших лексикографічних праць – «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» – подано кілька значень лексеми *фронт*, одне з яких – «місце, район, де відбуваються воєнні дії та розташовані діючі війська під час війни; протилежне *тил*. // Одна з ділянок такого району. // Воєнні дії в такому районі» [1, с. 1550]. Речення з указаним іменником, що реалізує такий семантичний потенціал, домінують в сучасних засобах масової інформації, наприклад: *Ситуація на фронті напружена, але повністю контрольована* (6, 25.10.2022); *ЗСУ отримали ще один автомобіль для фронту* (6, 20.10.2022); *3 Дрогобича на фронт передали гуманітарний вантаж* (4, 26.08.2022); *Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль повідомив, що в Україні 900 вчителів пішли на фронт* (4, 02.10.2022); *3 Львівщини на фронт передали транспорт та військово спорядження* (4, 24.05.2022). Корпус зібраного матеріалу засвідчує, що конструкції з аналізованим субстантивом зазвичай інформують про воєнні дії на сході та півдні України, ротацію наших воїнів, передавання їм допомоги тощо. Здебільшого лексема *фронт* функцією в контекстах різних інформаційних жанрів журналістики поряд із нейтральними мовними одиницями, ужитими в прямому значенні.

У медійній публіцистиці сферу частовживаних формує вказаний субстантив, що структурує словосполучення *лінія фронту* на позначення протяжної локації, де розміщені військові формування й відбувається активна збройна боротьба: *Натомість, одразу за Трифонівкою, де тепер фактично проходить лінія фронту, цілодобово здійснюються в небо стовпи чорного диму* (6, 25.10.2022); *Генштаб: активна лінія фронту становить 850 км, на території Білорусі фіксують військову активність* (4, 29.09.2022). Іноді аналізоване субстантивно-атрибутивне словосполучення потрапляє в незвичні контексти, контрастуючи з переносно вжитою лексикою. На такі функційні вияви натрапляємо в новинних блоках, наприклад: *Лінія фронту пролягає в душі кожного з нас, а тому відкинути емоції в бік буває досить складно* (6, 30.09.2022).

У підпорядкуванні лексемі *фронт* здатні перебувати інші мовні одиниці, що конкретизують її семантичний потенціал. Таку роль виконують кількісні й порядкові числівники: *Російські окупанти можуть відкрити ще один фронт на лінії державного кордону України та Білорусі* (6, 19.10.2022); *Російські окупанти можуть відкрити другий фронт на лінії державного кордону України та Білорусі* (6, 19.10.2022). В обох випадках залежні слова перебувають у синтаксичному зв'язку узгодження. Якщо в поданих попереду прикладах ідеться про воєнні дії, то в наведених далі реченнях субстантивно-атрибутивні

словосполучення, модельовані іменником *фронт* й узгодженими числівниками, прикметниками та займенниками, виявляють ознаки вторинних номінацій. У такому разі йдеться про переносне значення й функціонування в контекстах, які інформують про події, опосередковано пов'язані зі збройною боротьбою: *Тут я вважаю, що батьки не можуть бути адекватними, і необхідно чітко дотримуватися порад психологів та дитячих спеціалістів, як розповідати про війну, що можна і не можна говорити. Це ж стосується і вчителів, які працюють у режимі онлайн, – це **другий фронт** підтримки дітей, який ускладнюється відсутністю зв'язку, неможливістю присутності поряд, важливістю навчити дітей та підлітків* (4, 03.10.2022); ***Внутрішній фронт** – дерусифікація* (4, 01.03.2022); *Кожна людина має зараз ще раз згадати **на якому «фронті»** вона воює і через свої компанії та організації знайти нові сенси, максимально роблячи свій внесок* (9, 23.03.2022).

У газетній публіцистиці 2022 – початку 2023 років почастишало вживання лексеми *фронт* разом із підпорядкованими атрибутивними одиницями з указівкою на територіальну ознаку: *південний фронт, східний фронт, херсонський фронт* та ін., наприклад: *Петро Порошенко з Андрієм Парубієм та волонтерами ГО «Справа Громад» під час поїздки на **південний фронт** побували у підрозділі радіотехнічної бригади* (2, 10.03.2023); *Справжні герої зараз – це захисники, які на своїх плечах тримають **східний фронт**...* (2, 11.03.2023); *З тероборони Києва на **східний фронт**: лідер «Бумбоксу» воює за Україну* (1, 26.05.2022); *І все ж таки, за інформацією місцевих жителів, у південному напрямку в бік **херсонського фронту** рашисти переганяють техніку з маркуванням літерою «О» – сили з білорусі* (3, 28.07.2023). У наступній конструкції хоч і вжито словосполучення, за моделлю схоже до поданих попереду, проте воно відрізняється тим, що опорний субстантив структурує складне слово, перша частина якого написана латиницею. Крім того, важливо вказати на переносне значення такої лексеми і її тяжіння до групи номінацій, пов'язаних із культурно-творчим процесом: ***Бердичівський рок-фронт** виступив на підтримку української армії* (9, 07.11.2022). Подібно до інших випадків функціонування слова *фронт* із переносним значенням, у поданому реченні аналізованій іменник виявляє стосунок до воєнних дій у контексті фінансової допомоги українським бійцям, що слугує важливим чинником реалізації спільного для всіх прагнення наблизити бажану перемогу.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» одне з пояснень лексеми *фронт* – «галузь будь-якої державної, громадської, культурної і т. ін. діяльності» [1, с. 1550]. Узявши його за основу, проаналізуємо заактуалізовані впродовж 2022 – початку 2023 років в українських масмедіа субстантивно-атрибутивні моделі творення словосполучень, що виконують роль вторинних номінацій і беруть участь у вираженні міжтематичних зміщень. Зорієнтованість на галузі та види діяльності дає змогу виділити відносно розгалужену систему сполук слів з опорною лексемою *фронт*, що виявляють ознаки значенневої дифузності.

1. *Гуманітарний фронт*. У засобах масової інформації поєднану з іменником *фронт* атрибутивну одиницю *гуманітарний* широко застосовують із поданим у словнику другим значенням: «2. Стос. до людського суспільства, до людини як члена суспільства, до її прав та обов'язків. ** Гуманітарна допомога – безоплатна матеріальна допомога, що надається з гуманітарних міркувань» [1, с. 266]. Наприклад: ***Гуманітарний фронт**: як бізнес та його клієнти підтримують Україну* (4, 23.10.2022); *У Києві відкрили центр підтримки переселенців «Я – Маріуполь». У ньому надають допомогу маріупольцям, які знайшли притулок у Києві. **Гуманітарний фронт** заснував Вадим Бойченко* (8, 26.10.2022) та ін.

Зазвичай у текстах вітчизняних медіа йдеться про підтримку, допомогу осіб, організацій, фондів не тільки армії загалом, а й окремим військовим та цивільним, які постраждали від загарбників.

2. *Цивільний фронт* – словосполучення, що функціює в газетних публікаціях про невійськову діяльність під час повномасштабної російсько-української війни. У такому разі залежний прикметник ужитий зі значенням «2. Який не належить до війська, не стосується військових справ; невійськовий» [1, с. 1583], наприклад: *На цивільному фронті молода дівчина Настя під кулями евакуювала тварин з притулку в окупованому Ірпені* (9, 23.03.2022).

3. *Соціальний фронт*. Семантичний діапазон ужитої в журналістських текстах атрибутивної одиниці *соціальний* відповідає поданому в словнику поясненню «здійснюваний у суспільстві» [1, с. 1360], наприклад: *Дякую усім працівникам за відданість на соціальному фронті*, – зазначив *Сергій Борзов* (9, 04.10.2022). Принагідно зазначимо, що словосполучення *соціальний фронт* фіксуємо значно рідше в мові публіцистики, ніж інші сполуки, побудовані за такою схемою.

4. *Культурний фронт*. Представники культурної сфери надзвичайно активно долучаються до заходів, які не тільки популяризують Україну, а й водночас привертають увагу до розв'язаної росією геноцидної війни, що стало передумовою активізації вказаної синтаксичної одиниці: *Зараз весь наш культурний фронт відвойовує право пролувати повному в міжнародному контексті* (9, 16.05.2022); *Співачка Тіна Кароль від початку повномасштабної російської агресії активно займається культурною дипломатією. Про творчість під час війни, шлях до перемоги та боротьбу на культурному фронті Тіна Кароль розповіла під час візиту до Нью-Йорка* (4, 28.09.2022); *Культурний фронт: «Український оркестр свободи» вирушить у світове турне* (заг.) (1, 27.04.2022). Як відомо, значний вплив на суспільні настрої людей мають друковані джерела. У контексті цієї проблеми порушено питання про заборону російських видань: *Культурний фронт: в Україні заборонили ввезення і розповсюдження видавничої продукції з росії* (1, 14.03.2022). На субстантивно-атрибутивне словосполучення *культурний фронт* натрапляємо й у публікаціях про важливість бібліотек, що, слугуючи осередком духовності й ідентичності нашого народу, працюють попри воєнні дії: *Як відомо, Президент Володимир Зеленський подякував бібліотекарям, які зараз працюють заради перемоги й тримають культурний фронт* (8, 01.10.2022).

5. *Інформаційний фронт* – підрядно оформлена сполука слів, яку використовують переважно в газетних публікаціях про дезінформацію, російську пропаганду та методи боротьби з таким масмедійним продуктом, що є надважливим у період війни, наприклад: *Інформаційний фронт: цинізм рашистів і відповідь України* (заг.) (7, 02.05.2023); *Закон «Про медіа» посилить інформаційний фронт у боротьбі з пропагандою рф* – *Ткаченко* (заг.) (7, 31.03.2023).

6. *Творчий фронт*. Зазначена двокомпонентна синтаксична одиниця з огляду на тематичні особливості текстів, у яких вона засвідчена, хоч і має певну спільність із проаналізованою попереду, але й водночас виявляє своєрідність. Здебільшого її використовують у публікаціях, присвячених не тільки відомим співакам, але й людям, причетним до театральної та кінематографічної діяльності, наприклад: *На творчому фронті Алан Бадоев зняв серію мотивуючих відео, які точно несуть нові сенси нашого суспільства*, (9, 23.03.2022); *Ми як творчий фронт з перших днів війни підтримуємо наших*

хлопців, які пішли служити, та дівчат-волонтерок, котрі почали шити балаклави, бафи тощо. Також театр відновив творчу діяльність (3, 18.06.2022)

7. *Мистецький фронт* – словосполучення, представлене в текстах про активну діяльність українських митців, що продовжують працювати попри небезпеку воєнних дій, а деякі з них боронять Україну на полі бою: *Навіть у воєнний час, під загрозою ракетних обстрілів та тривалі повітряні тривоги, мистецький фронт України продовжує свою боротьбу за місце, суть і сенси української ідентичності* (1, 20.10.2022); *Мистецький фронт* нашої столиці активно виступає на підтримку України – і співаючи закордоном, і тримаючи у руках зброю (1, 29.03.2022).

8. *Музичний фронт*. В українських масмедіа цю сполуку зазвичай використовують у контекстах про волонтерську діяльність співаків і творчих колективів, які гастролюють в Україні й за кордоном, аби фінансово допомогти армії та всім, хто постраждав від російської окупації. Крім того, важлива місія представників музичного фронту – донести до європейців, що наша держава повноцінна й самостійна, її кордони потрібно поважати. Наприклад: *Музичний фронт: історія однієї української музичної династії, що прошилася війнами* (заг.). *Музичний фронт* генерує ідеї, проводить заходи, якими його учасники допомагають зібрати кошти на підтримку ЗСУ, постраждалих цивільних і виконують за кордоном просвітницьку місію, ознайомлюючи публіку зі стародавньою та сучасною українською музикою (5, 25.04.2023).

9. *Освітній фронт* – словосполучення, яке під час активної фази російсько-української війни набуло особливого звучання. Адже вчителі й викладачі закладів вищої освіти особливо на окупованих територіях опинилися в непростих життєвих обставинах. Крім того, педагоги мусили призвичаїтися до онлайн-форми навчання в умовах періодичного вимкнення світла, зважити на перебування школярів і студентів поза межами нашої держави та ін. Наприклад: *За його (С. Шкарлета. – Авт.) словами, важливість освітнього фронту є дуже високою, тому відомство намагається підтримувати контакт із педагогами, які залишилися на окупованій території* (8, 27.08.2022).

10. *Мовний фронт* – активізована в медійних джерелах субстантивно-атрибутивна сполука з переносно вжитою лексемою *фронт*, наприклад: *«Сьогодні кожен свідомий громадянин відчуває, що мова – це основа нашої національної ідентичності й національної безпеки, а мовний фронт – один із ключових у цій війні. В Одесі – південному форпості, який мужньо тримає оборону наших морських кордонів, відчутно змінилось розуміння важливості дотримання мовного Закону», – сказав Тарас Кремень* (8, 11.08.2022). Нині гострою є проблема використання українського контенту на радіо, телебаченні, в Інтернеті, адже мова – теж зброя в боротьбі з ворогом. Лояльне ставлення до мови агресора не можливе в умовах війни.

11. *Духовний фронт*. Через повномасштабну війну в Україні постало питання не тільки про фізичний, а й про внутрішній стан людей, їхній спокій, рівновагу, людяність, уміння почувати себе щасливим і радіти кожному моменту життя, що стало передумовою актуалізації сполуки *духовний фронт*: *Тож по краплинці збираймо всі можливості для душевної радості, щоб утримати наш духовний фронт – зберегти життя в собі, а не втратити у ньому сенс і здатися на поталу ворогу* (8, 01.04.2023).

12. *Психологічний фронт* – словосполучення, функціонування якого пов'язане з текстами, за тематикою дещо спорідненими з проаналізованими в попередньому пункті. Використання цієї двокомпонентної мовної одиниці спричинене тим, що на допомогу військовим, внутрішньо переміщеним особам, та й усім українцям загалом приходять

психологи, які намагаються підтримати людей у складних життєвих обставинах: **Психологічний фронт**: одеські фахівці надали інструменти самопомоги під час війни (фото) (заг.) (10, 23.01.2023).

13. **Економічний фронт**. Пов'язані з повномасштабною війною значні економічні трансформації в сучасному українському суспільстві вплинули на динаміку мови масмедіа, чому присвячено низку газетних публікацій, у яких для опису непростой ситуації в економічній сфері та шляхів розв'язання проблем використано сполуку **економічний фронт**: Україна вистояла у військовому плані, надаючи потужну відсіч ворогу. Але, не менш важливо, ми також втримали **економічний фронт** (7, 29.08.2022); **Успіхи на економічному фронті** пришвидшуватимуть нашу Перемогу і відбудову після неї! (7, 29.08.2022).

14. **Фінансовий фронт** – субстантивно-атрибутивне словосполучення з переносно вжитим опорним іменником **фронт**, сфера функційного вияву якого – тексти про злагоджену роботу установ фінансової сфери в умовах воєнного стану, наприклад: *Тоді, в перші години війни, важливо було взяти себе в руки, прийняти та виконати рішення, необхідні для забезпечення фінансової стійкості. Про більшість з них ми зможемо говорити вже після Перемоги. Втім, вдячний і команді Нацбанку, і Мінфіну, і податкової, і казначейства за своєчасні дії, що забезпечили стійкість **фінансового фронту** держави* (7, 29.08.2022); *Національний банк продовжує непохитно захищати **фінансовий фронт*** (заг.). *Сьогодні ми перебуваємо в умовах «ідеального шторму», але Національний банк продовжує непохитно захищати **фінансовий фронт*** під час війни (9, 21.10.2022); *Тримати **фінансовий фронт**: у НБУ приступив до роботи новий голова* (заг.) (1, 11.10.2022).

15. **Енергетичний фронт**. Криза в енергетичній галузі, спричинена влучанням ракет в об'єкти критичної інфраструктури, безумовно, активізувала вживання зазначеної сполуки, наприклад: *«Дякуємо Польщі, Німеччині, Литві та Азербайджану за цю допомогу. Завдяки підтримці наших партнерів ми продовжуємо тримати наш **енергетичний фронт**», – наголосив Галущенко* (7, 09.02.2022). Функціонування словосполучення **енергетичний фронт** у заголовках текстів українських медіа засвідчує актуальність означеної проблеми в суспільстві й додатково акцентує на небезпеці, створеній бойовими діями, наприклад: **Енергетичний фронт**: росія продовжує терор (заг.) (7, 22.10.2022); **Енергетичний фронт**: стан енергосистеми України після численних ракетних та дронівих атак ворога (заг.) (7, 16.02.2023).

16. **Трудовий фронт**. Розв'язавши геноцидну війну в Україні, росія сподівалася на те, що зуміє роз'єднати українців, натомість ще більше консолідувала їх, змусила відповідально поставитися до своїх обов'язків, старанно працювати в різних галузях задля майбутньої перемоги, тобто непохитно тримати **трудовий фронт**: *Не минає жодного дня, щоб область не обстрілювали з мінометів, реактивних систем залпового вогню чи інших стволів, але люди тримають **трудовий фронт** і продовжують працювати* (3, 29.09.2022). Аналізоване словосполучення слугує своєрідним узагальненням щодо інших сполук із конкретнішим змістом, зокрема **аграрний фронт**, **медичний фронт**, **спортивний фронт**, **волонтерський фронт**, **кулінарний фронт**, **гастрономічний фронт** та ін.

17. **Аграрний фронт**. Під час війни українські агровиробники зіткнулися зі значними проблемами: зміна логістики, дефіцит і здорожчання пального, замінування частини земельних угідь, загрози ракетних обстрілів, викрадення росією зібраного зерна та ін. Попри такі виклики працівники сфери сільського господарства вдаються до застосування нових технологій, намагаються зберегти зібраний врожай, вчасно обробити угіддя тощо.

Усе це стало передумовою використання в медійних текстах словосполучення *аграрний фронт*: «Сподіваємося, це тільки перший крок і чекаємо наступних, бо **аграрний фронт** нині так само важливий для країни та продовольчої безпеки, як і військовий», – наголосив голова Всеукраїнського конгресу фермерів Іван Слободяник (7, 11.08.2022); **Аграрний фронт** Одещини: про нововведення аграріїв та дефіцит продуктів (10, 12.07.2023). Іноді журналісти використовують функційний еквівалент аналізованої сполуки *другий фронт*: **Другий фронт**: на Київщині аграрії сіють пшеницю та ячмінь (заг.) (1, 30.03.2022).

18. **Медичний фронт**. У період війни навантаження на лікарів надзвичайно велике, адже вони часто в надскладних ситуаціях рятують тисячі життів, демонструючи мужність, відданість справі, професійність. В описах дій представників цієї професії використовують словосполучення *медичний фронт*: **Прагматичні, зосереджені, децю зморені та вдячні за всіляку підтримку – такими кореспонденти Укрінформу побачили представників медичного фронту Харківщини** (7, 12.07.2022); **Медичний фронт Харкова: як цивільні лікарі працюють під обстрілами** (заг.) (7, 12.07.2022).

19. **Спортивний фронт** – словосполучення, у межах якого підпорядкований атрибутивний компонент уплинув на семантичне зміщення іменника *фронт*. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» *спортивний* пояснено як прикметник «до спорт. // Признач. для занять спортом. // Який володіє якостями, зовнішнім виглядом спортсмена. **Спортивна гімнастика – вид спорту, що включає змагання жінок і чоловіків з гімнастичних вправ на спеціальних гімнастичних приладах та вільних вправ. Спортивна психологія – галузь науки, що займається вивченням психології спортсмена. Спортивна форма – ступінь професійної підготовки спортсмена, коли він може повністю проявити свої можливості» [1, с. 1375]. Словосполучення, змодельоване переносно вжитим субстантивом *фронт* і підпорядкованим прикметником *спортивний*, використовують в описах ситуацій, пов'язаних зі змаганнями команд чи окремих спортсменів. Крім того, важливо наголосити на прихованому семантичному відтінку – указівці на важливості змагання, бажанні перемогти, а також надаванню контекстам емоційного навантаження, наприклад: *Випікай хліб, ремонтуй автомобілі, продовжуй вести свій бізнес, ший одяг чи взуття, викладай історію чи математику, продавай ліки в аптеці, борись за державу на спортивному фронті* (6, 24.10.2022). Своєрідною формою вияву аналізованої субстантивно-атрибутивної синтаксичної одиниці є її функціонування в межах власних назвах, що виявляє стосунок до лексико-семантичного способу словотворення: *У липні група 1+1 media спільно з онлайн-виданням Tribuna.com підписали меморандум про співпрацю, в межах якого зосередять свої зусилля над проектом «Спортивний фронт»* (6 18.07.2022); *Проект «Спортивний фронт» – це масштабна комунікаційна кампанія, а також серія ініціатив, відеороликів та акцій, покликаних привернути увагу міжнародного спортивного ком'юніті до війни в Україні* (6, 18.07.2022). Актуалізацію сполуки *спортивний фронт* пояснюємо воєнними діями в Україні й зростанням частоти вживання переносно вжитого іменника *фронт* у межах словосполучень, що виявляють стосунок до різних тематичних груп.

20. **Волонтерський фронт**. Принагідно зазначимо, що в словнику *волонтерський* витлумачено як прикметник до *волонтер* [1, с. 201], а *волонтер* – «заст. той, хто став на військову або іншу державну службу за власним бажанням; доброволець» [1, с. 201]. Нині в складний для України період волонтерська діяльність є очевидною, а функціонування цього слова доводить, що воно не претендує на статус застарілого, наприклад: **Волонтерський фронт** має бути єдиним (3, 23.11.2022); *На початковому етапі повномасштабної війни, ми всі намагалися щось робити на різних волонтерських фронтах: допомога військовим,*

порятунок тварин, транспортування, допомога постраждалим їжею чи будівельним матеріалом (7, 20.02.2023).

21. *Кулінарний фронт*. Не менш важливою сферою діяльності під час війни є приготування їжі тим, хто її потребує понад усе: військовим на передовій, бійцям територіальної оборони, внутрішньо переміщеним особам та ін., наприклад: *На кулінарному фронті український шеф-кухар Євген Клопотенко створив світову креативну акцію #MakeBorschtNotWar, щоб закликати спільноту міжнародних шеф-кухарів, а також усіх бажаних спільно приготувати борщ як символічну страву та закликати до солідарності з Україною* (9, 23.03.2022); *З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну на теренах Тлумацької міської територіальної громади відкрився справжній «кулінарний фронт». У населених пунктах щоденно готують домашні смаколики для українських військових та бійців територіальної оборони* (Українська правда, 23.03.2022); *Через відсутність досвіду Олександра Ковриженка не взяли до лав захисників. Натомість чоловік знайшов себе на кулінарному фронті* (1, 08.06.2022).

22. *Гастрономічний фронт* – словосполучення, що семантично корелює з проаналізованою в попередньому пункті сполукою *кулінарний фронт*, акцентуючи на важливості їжі для осіб, які воюють чи постраждали від ворожих дій, наприклад: *Фуд-журналістка Марія Банько розповіла про гастрономічний фронт, про їжу як зброю, про історичну ретроспективу і сьогоденні реалії. Пані Стефа спільно із Зеником Євроремонт провели чудову акцію для збирання коштів...* (2, 16.06.2022).

Про актуалізацію субстантивно-атрибутивних синтаксичних одиниць у мові українських масмедіа свідчить використання кількох прикметників, що перебувають у підпорядкуванні іменника *фронт*, наприклад: *Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив, що Україна готується до великої битви на двох фронтах – дипломатичному та військовому* (6, 20.02.2023); *Сьогодні всі українці тримають фронт – воєнний, економічний, культурний. Чимало людей під час повномасштабного вторгнення опинилися у скрутному становищі: залишилися без роботи, рідних чи засобів для існування* (1, 25.10.2022).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Отже, повномасштабна російсько-українська війна як важливий зовнішній чинник уплинула на активізацію в текстах масмедіа субстантивно-атрибутивних словосполучень з опорним іменником *фронт*, ужитим із переносним значенням. Такі двокомпонентні мовні одиниці представлені в різних за тематикою газетних публікаціях і дають змогу поінформувати про широкий спектр діяльності людей. Водночас вони виявляють спільність, яка полягає в акцентуванні на згуртованості й об'єднанні причетних до різних професійних сфер українців, а також усвідомленні того, що їхня праця підпорядкована спільній меті перемогти ворога. Як засвідчує картотека фактичного матеріалу, в умовах війни всі напрями діяльності, означені проаналізованими прикметниками (*гуманітарний, цивільний, культурний, інформаційний, творчий, мистецький, музичний, освітній, мовний, духовний, психологічний, економічний, фінансовий, енергетичний, трудовий, аграрний, медичний, спортивний, волонтерський*), важливі.

Лексика військової тематики хоч і знайшла віддзеркалення в сучасних лінгвістичних студіях, проте з огляду на зовнішні чинники продовжує активно проникати в різні тематичні групи, а також слугує дериваційною базою для творення нових номінацій, що підтверджує перспективу їхнього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Н. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1736 с. URL : <https://archive.org/details/velykyislovnyk> (дата звернення: 15.04.2023).
2. Завальнюк І., Іваницька Н. Семантична єдність повнозначних слівоназв: категорійний статус та лінгвальні ознаки складових. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2022. Вип. 34. С. 9–23.
3. Завальнюк І., Мельник Г. Жанр «теледіалог-інтерв'ю» як дзеркало мовних змін періоду війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2022. Вип. 34. С. 90–100.
4. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти : монографія. Вінниця : Нова книга, 2009. 400 с.
5. Костусяк Н. М., Шульська Н. М., Костриця Н. М. Метафорична вербалізація концепту *війна* в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 56. С. 60–65.
6. Навальна М., Калужинська Ю. Актуалізація лексем на позначення військових дій, процесів та станів. *Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2018. Вип. 24 (2). С. 218–235.
7. Навальна М., Спіс О. Функційно-семантичні особливості використання військової лексики в мові газети «День». *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Вип. 25, т. 1. С. 36–42.
8. Параскун І. Лексичні засоби маніпуляції: емоційно-експресивна лексика. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2021. Вип. 32. С. 53–60.
9. Прокопчук Л., Богатько В. Регіональні інтернет-видання крізь призму чинних норм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2022. Вип. 35. С. 61–69.
10. Navalna M., Kostusiak N., Levchenko T., Oleksenko V., Shyts A., Popkova O. Extra-Linguistic Factors and Tendencies of Activation of Military Vocabulary in Ukrainian Mass Media. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXV. P. 184–189. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/papers/A_33.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

ДЖЕРЕЛА

1. Вечірній Київ: інтернет-видання. URL : <https://vечirniy.kyiv.ua/contacts>.
2. Високий Замок: газета. URL : <https://wz.lviv.ua>.
3. Голос України: газета Верховної Ради України. URL : <http://www.golos.com.ua>.
4. День: газета. URL : <https://day.kyiv.ua>.
5. Дзеркало тижня. URL : <https://zn.ua>.
6. ТСН.ua: загальноукраїнський сайт новин. URL : <https://tsn.ua/about-us>.
7. Укрінформ: мультимедійна платформа іномовлення України. URL : <https://www.ukrinform.ua>.
8. Україна молода: щоденна українська інформаційно-політична газета. URL : <https://umoloda.kyiv.ua>.
9. Українська правда: українське суспільно-політичне інтернет-ЗМІ. URL : <https://www.pravda.com.ua>.
10. UCI.online (Українська служба інформації). URL : <https://usionline.com>.

REFERENCES

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V. N. Busel. Kyiv ; Irpin : VTF «Perun», 2005. 1736 s. URL : <https://archive.org/details/velykyislovyk> (data zvernennia: 15.04.2023).
2. Zavalniuk I., Ivanytska N. Semantychna yednist povnoznachnykh slovonazv: katehoriinyi status ta linhvalni oznaky skladovykh. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Filolohiia (movoznavstvo)*. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2022. Vyp. 34. S. 9–23.
3. Zavalniuk I., Melnyk H. Zhanr «teledialoh-interviu» yak dzerkalo movnykh zmin periodu viiny. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Filolohiia (movoznavstvo)*. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2022. Vyp. 34. S. 90–100.
4. Zavalniuk I. Ya. Syntaksychni odynytsi v movi ukrainskoi presy pochatku KhKhI stolittia: funktsionalnyi i prahmalinhvistychnyi aspekty : monohrafiia. Vinnytsia : Nova knyha, 2009. 400 s.
5. Kostusiak N. M., Shulska N. M., Kostrytsia N. M. Metaforychna verbalizatsiia kontseptu viina v suchasnykh mediinykh zaholovkakh. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. 2022. Vyp. 56. S. 60–65.
6. Navalna M., Kaluzhynska Yu. Aktualizatsiia leksem na poznachennia viiskovykh dii, protsesiv ta staniv. *Psykhohinhvistyka. Psycholinguistics*. 2018. Vyp. 24 (2). S. 218–235.
7. Navalna M., Spys O. Funktsiino-semantychni osoblyvosti vykorystannia viiskoi lekscopy v movi hazety «Den». *Zakarpatski filolohichni studii*, 2022. Vyp. 25, t. 1. S. 36–42.
8. Paraskun I. Leksychni zasoby manipuliatsii: emotsiino-ekspresyivna lekscopy. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Filolohiia (movoznavstvo)*. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2021. Vyp. 32. S. 53–60.
9. Prokopchuk L., Bohatko V. Rehionalni internet-vydannia kriz pryzmu chynnykh norm. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Filolohiia (movoznavstvo)*. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2022. Vyp. 35. S. 61–69.
10. Navalna M., Kostusiak N., Levchenko T., Oleksenko V., Shyts A., Popkova O. Extra-Linguistic Factors and Tendencies of Activation of Military Vocabulary in Ukrainian Mass Media. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXV. P. 184–189. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/papers/A_33.pdf (data zvernennia: 15.04.2023).

DZERELA

1. Vechirniy Kyiv: internet-vydannia. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/contacts>.
2. Vysoky Zamok: hazeta. URL : <https://wz.lviv.ua>.
3. Holos Ukrainy: hazeta Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL : <http://www.golos.com.ua>.
4. Den: hazeta. URL : <https://day.kyiv.ua>.
5. Dzerkalo tyzhnia. URL : <https://zn.ua>.
6. TSN.ua: zahalnoukrainskyi sait novyn. URL : <https://tsn.ua/about-us>.
7. Ukrinform: multymediina platforma inomovlennia Ukrainy. URL : <https://www.ukrinform.ua>.
8. Ukraina moloda: shchodenna ukrainska informatsiino-politychna hazeta. URL : <https://umoloda.kyiv.ua>.
9. Ukrainska pravda: ukrainske suspilno-politychne internet-ZMI. URL : <https://www.pravda.com.ua>.
10. USI.online (Ukrainska sluzhba informatsii). URL : <https://usionline.com>.

Костусяк Наталія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри, професор кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна).

Kostusiak Nataliia, Doctor of Philology, Professor, Head & Professor of the Department of Ukrainian Language, Lesia Ukrainka Volyn National University (Ukraine).

Навальна Марина Іванівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна).

Navalna Maryna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Journalism and Language Communication, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine).

Межов Олександр Григорович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна).

Mezhov Oleksandr, Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Ukrainian Language, Lesia Ukrainka Volyn National University (Ukraine).

Стаття надійшла: 08.05.2023

Статтю прийнято до друку: 15.05.2023

УДК 811.162.1[373:2]:37.091.64
DOI 10.31652/2521-1307-2022-36-21-29

ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКАХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ (HURRA!!! PO POLSKU 1,2,3)

Олексій Павлюк

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Україна, м. Вінниця, вул. Острозького, 32
e-mail: aleks.pawluk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9520-545X

У статті проаналізовано матеріали нового видання для навчання польської мови як іноземної Hurra!!! Po polsku 1,2,3 щодо наявності релігійної лексики і її функційних аспектів. Виокремлено й охарактеризовано групи понять і термінів, що стосуються релігії чи культурно-релігійної традиції польського народу і характерні для культурного середовища Польщі. Виокремлено групи слів, які належать до польських релігійних традицій і загальних релігійних понять, та основні категорії релігійних значень і термінів. Проаналізовано неоднозначні релігійні поняття з огляду на специфіку їхнього перекладу й уживання.

Ключові слова: *релігійна лексика, католицький, культурний контекст, підручники для навчання польської мови, категорії релігійних значень, функційний аспект.*